

Magdalena Skibicka
Uniwersytet Rzeszowski

Model organizowania społeczności lokalnej (OSL) i rola pracownika socjalnego wykorzystującego ten model w praktyce

Abstrakt: Artykuł ten jest zbiorem podstawowych informacji dotyczących modelu Organizowania Społeczności Lokalnej. Odwołuje się on również do społeczności lokalnej, która stanowi podstawę środowiska lokalnego. Podejmuje on kwestie takie jak: wartości niesione przez usługę Organizowania Społeczności Lokalnej, narzędzia, role organizatora społeczności lokalnej, proces całego modelu oraz strategie i podejścia z nim związane. Celem poniższego artykułu było przedstawienie najważniejszych elementów z których składa się Model Organizowania Społeczności Lokalnej oraz ukazanie, jak ważny jest on z perspektywy pracy socjalnej.

Słowa kluczowe: Organizowanie społeczności lokalnej, pracownik socjalny

Abstract: This article is a collection of basic information on the Local Community Organizing model. It also refers to the local community, which is the basis of the local environment. It deals with issues such as: the values of the Community Organizing service, tools, roles of the local community organizer, the process of the entire model, and related strategies and approaches. The aim of the article below was to present the most important elements of the Local Community Organization Model and to show how important it is from the perspective of social work.

Key words: Local Community Organization Model, social worker

Wprowadzenie

Artykuł ten dotyczy modelu OSL- czyli modelu organizowania społeczności lokalnej. Zostały w nim opisane założenia modelu, jego aksjologia oraz wykorzystywanie w praktyce. Jest to metoda, dzięki której pracownik socjalny ma możliwość w jednym czasie oddziaływać na całą wybraną wcześniej społeczność a nie tylko na poszczególne jednostki. Dodatkowo model pracy angażuje jednostki poprzez ich aktywne włącznie do większej zbiorowości. Ludzie mają więcej motywacji, ale również satysfakcji,

kiedy czują że ich działania mają przynieść korzyści ogółowi społeczeństwa a nie tylko im samym. Dzięki temu pracownik socjalny jest w stanie uzyskać rezultaty szybciej niż posługując się metodami odnoszącymi się do pracy z indywidualnym przypadkiem, a osoby włączone w projekt nie czują się wyobcowane- wręcz przeciwnie- mają szansę poczuć, że nie one jedyne mierzą się z danym problemem, co pozwala wymieniać się doświadczeniami, wspierać i wzajemnie motywować. Jednak co najważniejsze, model Organizowania Społeczności Lokalnej pozwala wykorzystywać zasoby jednostek i całej społeczności zaangażowanej w działania, co buduje silne więzi między ludźmi, a jednocześnie umacnia ich poczucie przynależności i bycia potrzebnym. Rośnie w nich przekonanie, że są częścią czegoś większego- są potrzebni innym ludziom, a ci ludzie potrzebni są im. Ta metoda pracy pozwala rozwijać się wszystkim zaangażowanym i bardzo często przynosi znakomite rezultaty. Nie można było również pominąć w artykule roli organizatora społeczności lokalnej, którą najczęściej pełni pracownik socjalny. Opisane zostały jego podstawowe działania, którymi jest doprowadzenie do zmiany od pracowania dla ludzi, do pracy z ludźmi i przez ludzi. Wyjaśnione zostały również role, które pełni organizator społeczności lokalnej, takie jak: pośrednik, ekspert, planista, rzecznik i aktywista. Z pewnością pozwoli to jeszcze lepiej zrozumieć założenia modelu i to, do czego tak naprawdę powinniśmy dojść w prowadzeniu takich działań. Opisano również rolę empowermentu, zaangażowania, samopomocy, wzmacniania spójności i budowania kapitału społecznego, jak również rolę wyrównywania szans - która stanowią tak naprawdę solidne fundamenty całego modelu Organizowania Społeczności Lokalnej. Omówione zostały również strategie organizowania społeczności lokalnej, aby jak najlepiej zobrazować jak powinno wyglądać poprawnie przeprowadzone wdrożenie planów i strategii, oraz jakie dzięki temu możemy uzyskać korzyści.

Niniejsza publikacja stanowi zebranie najważniejszych informacji o Modelu Organizowania Społeczności Lokalnej, dzięki której można przybliżyć sobie specyfikacje i założenia pracy tą metodą. Jest to stosunkowo nowa metoda która cały czas się rozwija, a jej narzędzia i strategie są dopracowywane i ulepszone. Ramowy model Organizowania Społeczności Lokalnej został przygotowany przez ekspertów Centrum Wspierania Aktywności Lokalnej CAL oraz Instytutu Spraw Publicznych w ramach pracy Laboratorium Innowacji Społecznej. Od marca 2011 do listopada 2012 roku trwało pilotażowe wdrażanie i testowanie przygotowanych rozwiązań.

1. Społeczność lokalna podstawą środowiska lokalnego

Analizując metodę Organizowania Społeczności Lokalnej nie można zapomnieć o tym, jak ważne jest uświadomienie sobie i zastanowienie się nad tym, czym tak naprawdę ta społeczność jest. Jakie ma cechy i w jaki sposób można ją poznać na tyle, aby dobrać jak najodpowiedniejsze metody działania. Według Encyklopedii PWN społeczność lokalna jest zbiorowością, która jest związana z danym terytorium, z którego się wywodzi. To właśnie w jej ramach tworzą się odrębne instytucje, oraz najważniejsze dla pracownika socjalnego – interakcje społeczne. Nie można również zapomnieć o swego rodzaju poczuciu przynależności, które odczuwają ludzie zamieszkujący dany teren (Encyklopedia PWN). Barbara Szacka zwraca uwagę na to, w jak wielu definicjach naukowych odnoszących się do społeczności lokalnej występują na ogół trzy stałe elementy: interakcje społeczne, terytorium i więź psychiczna, które wyrażają się w poczuciu wspólnoty z jednostkami i grupami zamieszkującymi określone terytorium, a także w stosunku (często emocjonalnym) postrzegania terytorium jako wspólnego miejsca (Szacka 2003). Dla Pawła Starosty społeczność lokalna stanowi podstawowy termin występujący w naukowej literaturze przedmiotu, ale zarazem kontrowersyjny. Sama jej koncepcja powstała na dwóch nurtach myśli społecznej. Przedstawiciele pierwszego nurtu (Simmel, Tönnies, Durkheim) zwracali większą uwagę na istotę tożsamości zbiorowej oraz na trwałe więzi emocjonalnych, jak również na harmonii społecznej. Interpretowana społeczność w tej myśli, stanowi rodzaj wspólnoty, która niekoniecznie jest związana z wyodrębnionym terytorium. Jej istota wyraża się natomiast w:

- 1) Podzielaniu oraz przeżywaniu tych samych wartości, norm, symboli, które stanowią o źródłach kulturowej tożsamości;
- 2) Obiektywnych relacjach jak również zależnościach, jakie tworzą się wśród ludzi;
- 3) Respektowaniu zasad komunikacji, porozumienia oraz współdziałania.

Natomiast według drugiego nurtu myśli społecznej (McKenzi, Park, Burgess) nacisk jest położony głównie na samo miejsce oraz terytorium, które organizuje życie społeczne. Do pojęcia społeczności lokalnej wprowadzono bardzo ściśle określoną przestrzeń geograficzną, która to stała się podstawą organizacji społecznej, kulturowej, politycznej oraz ekonomicznej. W świadomości jednostki pełni ono funkcję nie tylko małej ojczyzny, ale przede wszystkim miejsca obywatelskiego i samorealizacji politycznej (Starosta 2002).

Praca socjalna wykonywana jest przez ludzi- dla ludzi i to właśnie na nich koncentruje się najbardziej. Jednak posługując się metodą organizowania społeczności, nie możemy zapomnieć jak ważne jest środowisko zbiorowości, z którą przyjdzie nam pracować. Aby jak najdokładniej zobrazować tę sytuację, możemy wyobrazić sobie społeczność lokalną, jako aktorów na scenie. Każdy miłośnik teatru czy kina doskonale wie, że nie tylko aktorzy tworzą klimat całego przedstawienia- równie ważne są rekwizyty oraz scenografia, która stanowi tło dla przebiegu wydarzeń i pozwala nam lepiej rozeznaczyć się w sytuacji. Tak samo jest ze środowiskiem lokalnym- to właśnie ono pozwala nam na dokładną analizę danej społeczności. Dzięki analizie środowiska lokalnego jesteśmy w stanie lepiej zrozumieć zamieszkujące go osoby, jak również dostrzec w nim zagrożenia, problemy- ale co najważniejsze - szanse na prawidłowy rozwój i stworzenie lepszego miejsca do życia. Już w 1995 roku T. Pilch zauważył, że środowisko lokalne nie jest tylko zbiorowością ludzi zamieszkujących niewielki, zamknięty obszar, lecz jest nim również cały system instytucji, który służy ludziom do organizowania życia, takich jak: szkoły, kościoły, instytucje rekreacyjne ale również są to normy moralne, wzorce zachowań i autorytety. Dostrzegamy w tym opisie wielowymiarowość środowiska, którą stanowi wymiar: terytorialny, demograficzny, instytucjonalny, kulturowy i regulacyjny (Pilch 1995).

T. Frąckowiak charakteryzuje środowisko lokalne w następujący sposób:

- posiada ono swoje ramy terytorialne, (które są często umowne) i infrastrukturę instytucjonalno-materialną;
- współistnieją w nim różne grupy wspólnotowe, w których można wyróżnić te, w których dominują więzi osobowe, (pokrewieństwo, przyjaźń, sąsiedztwo) oraz takie, które powstały w konkretnym celu lub z zamiarem realizowania określonych zadań;
- osoby zamieszkujące dany obszar mają świadomość własnej przynależności do określonej społeczności lokalnej i życia w ustalonych przez nią ramach;
- cechuje je wspólne działanie jednostek w momentach kryzysowych, jak również w chwilach kiedy coś zagraża życiu zbiorowemu bądź są łamane jego normy i reguły, występuje również poczucie jedności i chęć pomocy jednostkom i rodzinom, które znalazły się w trudnej sytuacji;
- funkcjonują w nim jednostkowe i zbiorowe siły społeczne takie jak: samorządy osiedlowe, wolontariusze, kluby zrzeszające jednostki o podobnych zainteresowaniach lub mających takie same cele do realizacji;

- jednostki zamieszkujące dany teren często są połączone wspólnymi interesami, celami jak również swoją kulturą, która była wypracowywana przez daną społeczność od wielu lat, łączy ich również świadomość zbiorowej odpowiedzialności za wspólne dobro;
- pojawianie się nasilonych bezpośrednich kontaktów wśród dzieci i młodzieży, które często prowadzą do zbliżania się ich rodzin, tworząc później silne relacje i przyjaźnie,
- sieci osobowe oraz rzeczowe nie ingerują w życie prywatne lecz służą jego wzbogacaniu, zapewniają komfort psychiczny oraz podnoszą poczucie bezpieczeństwa(Frąckowiak 2005).

Innym podejściem do środowiska lokalnego charakteryzuje się W. Theiss, dla którego środowisko lokalne stanowi społeczność żyjąca na konkretnej, niewielkiej przestrzeni, a jego współuczestnicy są nakierowani na aprobowane interesy, cele i wartości. Łączy ich przede wszystkim kultura panująca w ich środowisku i tradycje. Autor podkreśla ważność atrybutów społeczno-kulturowych danej zbiorowości, pomijając całkowicie znaczenie wymiaru instytucjonalnego (Theiss 2001).

W modelu Organizowania Społeczności Lokalnej bazujemy jednak na wszystkich wymiarach środowiska lokalnego, nie pomijając w żadnym wypadku wymiaru instytucjonalnego, ponieważ to właśnie z niego wywodzi się praca ze społecznością lokalną i to właśnie instytucje działające w przestrzeni lokalnej są jednym z ogniw, dzięki którym wdrażanie tej metody i osiągnięcie sukcesów jest możliwe.

Aby lepiej zrozumieć czym jest społeczność lokalna w życiu człowieka, warto przyrzeć się funkcjom, które pełni, między innymi są to funkcje takie jak:

- Mieszkaniowa - która ma za zadanie zapewnić godne warunki bytowe;
- Samorządowa – dotyczy ona wyboru odpowiednich władz lokalnych ale również ich kontrolowanie; odnosi się również do samostanowienia o społeczności lokalnej w kwestiach, które są dla niej znaczące, wspólne gospodarowanie;
- Organizacji życia codziennego - wspólne kontakty i sieć między członkami społeczności;
- Tożsamościowa- stanowi ją wspólna tradycja, religia i kultura, wokół których skupieni są mieszkańcy danego terytorium, oraz kształtowanie przez nich świadomości, że nie są osobnymi jednostkami, lecz stanowią pewną całość którą można określić jako „my”;
- Zaspokajania podstawowych potrzeb - od potrzeb bezpieczeństwa poprzez potrzeby zdrowia, oświaty, konsumpcji oraz pracy socjalnej (w społecznościach lokalnych

w których sieci kontaktów są bardzo bliskie można zaobserwować procesy „ulokalnienia” usług społecznych);

- Socjalizacji - odgrywa ona bardzo ważną rolę w procesie tworzenia więzi, kształtowania osobowości jednostek, w podtrzymywaniu wartości społecznych i ich promowaniu oraz w kształtowaniu postaw obywatelskich;
- Kulturotwórcza - ma za zadanie włączenie jednostek do pielęgnowania tradycji powstałych na danym terenie, aktywny udział w wydarzeniach kulturalnych, życiu społecznym i utworzonych przez niego stowarzyszeniach (Borkowski 2003).

Musimy jednak pamiętać o tym, że brak zintegrowania w społeczności uniemożliwia jej rozwój. Warunkiem prawidłowego motywowania społeczności lokalnych do zmian na lepsze jest włączenie większości do wdrażanych działań. Należy się skupić przede wszystkim na tych jednostkach, które same z siebie nie wykazują chęci dołączenia do prowadzonych działań i znajdują się na marginesie społecznym. Jednostki te charakteryzuje: wspólna cecha, która wyodrębnia je od reszty członków społeczności, niska ocena jej osoby dokonywana przez pozostałych członków społeczności (często ze względu właśnie na tę cechę). Jednym z wyrazów postawy obywatelskiej jest właśnie wzięcie odpowiedzialności członków zamieszkujących „centrum” za tych, którzy zamieszkują „peryferie” i są oddaleni od rozwoju, bądź sami odcinają się od spraw społeczności lokalnej (Faliszek 2016).

2. Model Organizowania Społeczności Lokalnej (OSL)

Model Organizowania Społeczności Lokalnej staje się bardzo ważnym elementem w systemie pracy socjalnej. Prezentuje on nowe spojrzenie na aktywną pomoc społeczną, poprzez docenienie roli, jaką odgrywa społeczność w procesie rozwiązywania problemów, oraz w tworzeniu nowych projektów i programów, które mają na celu realizowanie postulatów społeczności lokalnej (Wilk 2013). Usługa ta została stworzona i opracowana na podstawie Modelu środowiskowej pracy socjalnej, który swoje początki zawdzięcza projektowi „Tworzenie i rozwijanie standardów usług pomocy i integracji społecznej”, który został sfinansowany w marcu 2009 roku z funduszy pozyskanych od Unii Europejskiej, oraz zrealizowany przez partnerstwo publiczno-społeczne, którego liderem było Centrum Rozwoju Zasobów Ludzkich. Celem tego projektu było podniesienie profesjonalizmu i skuteczności instytucji pomocy i integracji społecznej w rozwiązywaniu problemu wykluczenia społecznego, przez stworzenie, przetestowanie oraz wdrożenie standardów instytucji i usług pomocy oraz integracji społecznej. W dokumencie powstałym w ramach tych działań można

znaleźć opisy wartości, idei, metodyki oraz zasad modelu Organizowania Społeczności Lokalnej, które stanowią podstawę i wyznaczają ramy co do realizacji usługi, która jest kierowana do wybranych społeczności lokalnych, ale przede wszystkim do tych, które są najbardziej zagrożone wykluczeniem społecznym (Osl.pl).

Wykluczenie społeczne nie jest terminem, który podlega łatwej i jednoznacznej definicji. Nie tylko ze względu na złożoność samego zjawiska jakim jest, lecz również na powstawanie nazw synonimicznych odnoszących się do tego terminu. Bardzo często termin wykluczenia społecznego jest zamiennie używany z określeniem marginalizacji. W rozpatrywaniu tego problemu w kontekście Modelu Organizowania Społeczności Lokalnej bardzo pomocne będą definicje Janusza Sztumskiego, który marginalizację określa jako rozwarstwienie się struktur społecznych, w których wyniku niektóre z jednostek zostają poddane deklasacji lub degradacji. Od tego momentu są one odrzucane ze struktur w których żyły do tej pory, przenosząc się na swoisty margines społeczny. Wykluczenie społeczne stanowi dla niego proces bardziej lub mniej radykalny, który co prawda powoduje natychmiastowy skutek- jednak warto tutaj mocno zaakcentować, że jest to skutek odwracalny(Sztumski 2013).

Metoda Organizowania Społeczności Lokalnej jest bardzo często wykorzystywana w społecznościach, które są zagrożone wykluczeniem społecznym. Ma ona służyć aktywizacji mieszkańców, ale przede wszystkim motywować ich do działań, które w swoim założeniu mają niedopuszczenie do wykluczenia danych jednostek ze społeczności lokalnej. Wprowadzona z odpowiednim wyprzedzeniem może znacznie polepszyć przyszłość jednostek zamieszkujących problemowe środowisko i oszczędzić im wielu nieprzyjemności.

Model ten powstał w wyniku obserwacji działań pomocy społecznej. Zauważyć można, że sama pomoc finansowa nie jest wystarczająco dobrą metodą, która nie uczy ludzi jak radzić sobie z problemami, tylko umacnia ich w przekonaniu zależności od pomocy ośrodków wspierających. Praca środowiskowa ma wzbudzać ludzi do poszukiwania rozwiązań na własną rękę i polepszania standardów swojego życia. Innymi słowy, można to określić w sposób, że model Organizowania Społeczności Lokalnej ma sprawić, aby ludziom „chciało się chcieć”, a nie liczyli oni tylko na pomoc od Państwa, zaprzestając tym samym podejmowania jakichkolwiek działań. Oczywiście wprowadzenie tego modelu w życie nie jest jednoznaczne z zaprzestaniem świadczenia pomocy finansowej dla osób, które jej potrzebują. Ma on służyć temu, aby osoby wykluczone stały się samodzielne

i zaktywizowane, jak również ma pomóc powrócić im do prowadzenia aktywnego życia społecznego (Osl.pl).

3. Wartości jakie niesie ze sobą usługa Organizowania Społeczności Lokalnej

Jak każde prowadzone działania, tak również Model Organizowania Społeczności Lokalnej posiada kluczowe wartości, które są filarami pracy z ludźmi. Ponadto, stanowią one o kierunku działań które są wdrażane wraz z tym modelem. Do wartości usługi Organizowania Społeczności Lokalnej należą:

- Empowerment- którego celem jest aktywizacja społeczności lokalnej; jest to swego rodzaju umacnianie jednostek oraz bazowanie na mocnych stronach i zasobach znajdujących się w ludziach oraz w środowisku; w modelu Organizowania Społeczności Lokalnej wartość empowermentu składa się z 5 wymiarów (opisywanych jako SUWAK), które się wzajemnie przenikają i uzupełniają. Są nimi:
 - Spójność – szacunek wobec siebie nawzajem, wrażliwość na otoczenie, spójna tożsamość oraz dbanie o wyrównywanie szans;
 - Upodmiotowienie - podnoszenie samooceny;
 - Wpływ - poczucie decyzyjności i możliwości podejmowania własnych decyzji;
 - Angażowanie - tworzenie relacji które po równo angażują uczestników i motywują do podjęcia udziału w mających miejsce działaniach;
 - Kooperacja - wspólne działanie dla dobra ogółu, któremu przyświeca konkretny, obrany przez wszystkich cel, gotowość i otwartość na współpracę.
- Zaangażowanie/ partycypacja - jest ona związana ze świadomym działaniem w celu dokonywania zmian nie tylko w sobie, lecz również w całym swoim otoczeniu, jest również wyznacznikiem włączenia się w kreowanie własnej rzeczywistości;
- Samoorganizacja i samopomoc - dotyczy ona zagadnień tworzenia zasobów materialnych jak również ludzkich, które są odpowiedzią na potrzeby danej społeczności lokalnej, uruchomienie potencjału społeczności może przynieść niesamowite rezultaty w kwestii odnajdywania się w trudnych sytuacjach i możliwości poradzenia sobie z nimi - wykorzystując wcześniej lub aktualnie wytworzone zasoby;
- Budowanie kapitału społecznego i wzmacnianie spójności- oznacza to wspólną wizję lokalnej społeczności, która jest jednym z ważnych elementów poczucia przynależności i pozwala na rozwijanie współpracy oraz budowanie zaufania

między podmiotami takimi jak: ludzie, instytucje i organizacje - co w efekcie pozwala na jeszcze skuteczniejsze i efektywniejsze zaspokajanie potrzeb całej zbiorowości;

- Wyrównywanie szans - dotyczy wspierania i pomocy świadczonej grupom i jednostkom, które znajdują się w najtrudniejszej sytuacji, celem tych działań jest wzmacnianie oraz umożliwienie samodzielnego poradzenia sobie z kryzysową sytuacją (Dudkiewicz, Bąbska, Skowrońska).

Podstawą pracy środowiskowej w pracy socjalnej stanowi długofalowy proces oddziaływania na ludzi poprzez działania prowadzone w ich społeczności lokalnej. Zmiana rzeczywistości w której żyją stanowi wynik ich aktywności, chęci do wprowadzania zaproponowanych zmian, oraz do zdolności wykorzystania zasobów które posiadają dane jednostki, jak również otoczenie z którego mogą czerpać. W modelu Organizowania Społeczności Lokalnej nie chodzi tylko i wyłącznie o dostosowanie się do zaleceń przez odbiorców programu, ale przede wszystkim na ich zaangażowaniu i własnych pomysłach. Bo kto inny zna lepiej sytuację wewnątrz niż ludzie, dla których stanowi ona codzienność? Ważny jest również sposób, w jaki dana społeczność rozwiązuje problemy i czy wyciąga z nich wnioski na przyszłość, jak również to, czy stworzone w ramach społeczności lokalnych sieci współpracy i lokalne struktury wspierają rozwój i zapewniają pomoc w tworzeniu środowiska, które miałyby znaczący wpływ na dokonywanie przemian (Bąbska 2012).

Pracy socjalnej podejmowanej ze społecznością przyświeca idea poszukiwania i uruchamiania zasobów społeczności lokalnej- a czasem nawet tworzenie nowych zasobów. Członkowie lokalnej społeczności są pobudzani do aktywnego określania swoich potrzeb, problemów oraz do określania zakresu i formy pomocy instytucjonalnej. Działanie to prowadzi do większego udziału społeczności lokalnych w procesach, w których do tej pory posiadali bierne stanowisko (Niesporek 2013).

Do podstawowych wartości pracy socjalnej ze społecznością lokalną należą: sprawiedliwość społeczna, prawa człowieka oraz odpowiedzialność i solidarność społeczna. Wiąże się ona jednak również z aksjologicznymi i etycznymi dylematami. Praca ze społecznością lokalną generuje sytuacje, które charakteryzują się koniecznością wyboru między dwoma wartościami, które są tak samo ważne. Dlatego tak istotne jest, aby pracownicy socjalni pracujący tym modelem posiadali wiedzę teoretyczną, kierowali się zasadami etyki, ale przede wszystkim posiadali wiele specyficznych oraz nowych

umiejętności praktycznych, które pomogą im trafnie diagnozować potrzeby i problemy społeczne (Niesporek 2013).

4. Narzędzia Organizowania Społeczności Lokalnej

W omawianym modelu można wyróżnić narzędzia osiowe (podstawowe) do których zaliczamy prace ze społecznością lokalną, najczęściej tą, która jest zagrożona wykluczeniem społecznym bądź wykluczona już została. Jednak nie możemy traktować ich jako samodzielnych społeczności. Zawsze na uwadze trzeba mieć, że te społeczności są częścią jakiejś większej zbiorowości. Przywołać należy tu inkluzję społeczną, której to właśnie celem jest przyłączenie środowisk zmarginalizowanych do szerszego otoczenia. Dlatego właśnie w modelu Organizowania Społeczności Lokalnej przyjmuje się za punkt odniesienia pracę z całą społecznością lokalną, nawet jeśli jego założenia odnoszą się głównie do społeczności wykluczonej. To właśnie praca modelem Organizowania Społeczności Lokalnej w skali makro daje najlepsze i najtrwalsze rezultaty (Bąbska, Rymsza 2014).

Dla zobrazowania tej sytuacji posłużmy się przykładem pracy z mieszkańcami kilku bloków, które nie cieszą się „dobrą sławą”. Panuje tam nieład, wieczorami bywa niebezpiecznie, osiedle nie posiada miejsca przystosowanego dla dzieci oraz jego mieszkańcy są ze sobą w bardzo napiętych relacjach. Po wprowadzeniu modelu Organizowania Społeczności Lokalnej który miałby na celu: poprawienie relacji między mieszkańcami, postaranie się o wygospodarowanie przestrzeni wspólnej która zapewniałaby dzieciom i ich rodzicom przyjazne miejsce do spędzania czasu wolnego, poprawienie wyglądu całego osiedla oraz zaangażowanie do sprzątnięcia jego mieszkańców- bezsprzecznie sytuacja na osiedlu ulegnie poprawie, jednak czy poprawi się wizerunek mieszkańców osiedla w oczach całej lokalnej społeczności zamieszkującej dany teren? Musimy pamiętać, że przekonania w ludziach nie tak łatwo jest zmieniać. Dalej nie mamy tutaj wprowadzonej relacji integrującej mieszkańców osiedla z mieszkańcami innych ulic i osiedli. Wciąż brakuje utworzenia sieci relacji pomiędzy wszystkimi mieszkańcami. Dlatego tak ważnym jest, aby w działania włączyli się również mieszkańcy całego terytorium miasta, tak by mieli okazję przewartościować swoje sądy na temat mieszkańców osiedla jak również poczuć z nimi pewną więź, która skutkowałaby działaniami mającymi na celu wyrównanie szans społecznych i pomoc w polepszeniu wizerunku całego miasta i jego mieszkańców.

W Modelu Organizowania Społeczności Lokalnej występują również narzędzia wspierające, które pomagają w procesie zmiany. Są to między innymi: wolontariat, partnerstwo, kampanie i wydarzenia społeczne, jak również informacja i rzecznictwo. Chodzi tu o utworzenie sieci współpracy między mieszkańcami, a podmiotami lokalnymi, dzięki której dochodzi do połączenia wszystkich lokalnych zasobów- co skutkuje jeszcze lepszymi efektami i wzmocnieniem kapitału społecznego. Do form partnerstwa zalicza się:

- Sieć - współpraca w niej opiera się głównie na mało formalnych zasadach, jej założeniem jest głównie wymienianie się informacjami przez poszczególne podmioty;
- Koordynacja - jest to już bliższy związek zaangażowanych w nią podmiotów, są one związane formalną umową i wymagają od jej członków zaangażowania i środków finansowych, koordynacja zwykle odnosi się do krótkoterminowego i konkretnego celu;
- Współpraca - w tym przypadku podmioty podejmujące współpracę są ze sobą mocno związane i część własnej autonomii poświęcają danej współpracy. Cele zazwyczaj są długoterminowe a wszelkie zasady działania współpracy zawarte są w formalnej umowie (Bąbska, Rymsza 2014).

5. Role które musi spełniać organizator społeczności lokalnej

Zadaniem które stanowi podstawę w organizowaniu społeczności lokalnej jest rozpoznanie możliwości i sił mieszkańców określonego terenu w kontekście problemów, jakie posiadają, a następnie wdrożenie ich w plan pomocy, który będzie najbardziej skuteczny, a jednocześnie nie będzie narzucał określonych zachowań, lecz mobilizował do wspólnego poszukiwania wyjścia z niekorzystnej sytuacji. Aby jak najskuteczniej wdrażać plany i założenia modelu Organizowania Społeczności Lokalnej, osoba która jest za to odpowiedzialna (najczęściej pracownik socjalny), musi spełniać pewne role, bez których powodzenie przeprowadzenia zmian byłoby niemożliwe. Do tych ról należą:

- Enabler - dzięki tej roli organizator społeczności lokalnej umożliwia jej członkom skuteczne działanie. Na tę rolę składa się jednak kilka funkcji jakimi jest:
 - Wspieranie, oraz uczenie (w razie takiej potrzeby) jak przygotować skuteczny plan działań, który ma być podejmowany przez odbiorców Organizowania Społeczności Lokalnej;
 - Przełamywanie apatii i bierności członków społeczności lokalnej, wzmacnianie w nich poczucia sprawstwa i odpowiedzialności za los swojej „małej ojczyzny”;

- Dbłość o jak najwyższą jakość relacji zawiązywanych między adresatami modelu, aby zaangażowani w niego członkowie czuli się swobodnie w swoim towarzystwie i mogli bez skrępowania wyrażać własne zdanie, jak również aby czuli się oni bezpiecznie;
- Stworzenie opartej na wzajemnym szacunku i zaufaniu relacji ze społecznością lokalną z którą organizator będzie pracował- taka relacja pomoże lepiej poznać problemy i zasoby społeczności, jak również zachęci ludzi do podejmowania dialogu na temat polepszenia swojej codzienności.

- Pośrednik (broker)- rolą pośrednika jest wskazywanie odpowiednich instytucji osobom, które znalazły się w niekomfortowej sytuacji i nie są w stanie pomóc sobie własnymi siłami. Często osoby te nie wiedzą gdzie mogą się zwrócić ze swoimi problemami, a nawet nie są świadome istnienia instytucji, które mogłyby im pomóc. Ale nie tylko odnosi się to stricte do osób potrzebujących pomocy, lecz również do systemów pomocowych, które pośrednik ma za zadanie dostosować do potrzeb danej społeczności.

-Ekspert - jego rolą jest doradztwo świadczone społeczności lokalnej. Dotyczy to tego, co i jak mogą zrobić jednostki, jak sprawnie poruszać się w sieci kontaktów, jak korzystać z kapitału ludzkiego i społecznego, oraz jakie taktyki przyniosą najlepsze rezultaty. Należy w tym miejscu wspomnieć, że rolą eksperta jest świadczenie porad- nie narzucanie jednostkom własnych pomysłów, co skutkowałoby utratą zaufania i dobrej relacji.

- Planista - w tej roli najważniejsze jest analizowanie problemów, które występują w społeczności- a następnie sformułowanie planów naprawczych i poszukiwanie środków umożliwiających i zrealizowanie.

- Rzecznik (advocate)- rola ta upoważnia do działania na rzecz interesów społeczności lokalnej lub poszczególnych jej jednostek, jeśli instytucje pomocowe nie spełniają dostatecznie swoich funkcji i są wrogie wobec nich. Rzecznik stanowi wtedy swego rodzaju pomost między instytucją a klientem, który na celu ma dojście do realizacji celów społeczności bądź jednostki.

-Aktywista (activist)- ma on za zadanie aktywizować członków społeczności lokalnej, zwłaszcza tych, którzy uchylają się od podejmowania jakichkolwiek działań. Powinien on powierzyć im zadania jak również dostępne zasoby, aby nie zostali oni wykluczeni w procesie przemian i czuli że są częścią lokalnej społeczności (Bąbska i inn 2007).

6. Proces Modelu Organizowania Społeczności Lokalnej

Pierwszym etapem pracy Modelem organizowania społeczności lokalnej jest dokonanie diagnozy środowiskowej. Dokument ten musi zawierać informacje na temat potrzeb i zasobów wspólnoty terytorialnej. Organizator społeczności lokalnej musi również zawrzeć w nim informacje na temat: liczby mieszkańców, ich wieku, sytuacji materialnej i zawodowej, warunków mieszkaniowych, struktur rodzinnych oraz sił i zdolności społecznych do podejmowania kroków w celu wprowadzenia zmian.

Drugi krok w procesie stanowi wybór podmiotów działania i rozpoznanie ich potrzeb i potencjałów. To krok w którym dokonuje się wyboru grupy, czy też społeczności, do której będą adresowane działania w pierwszej kolejności. Niezbędne w tym kroku jest uporządkowanie wiedzy na temat zaistniałych problemów oraz zorientowanie się, czy były już dokonywane próby pomocowe i jeśli tak- dlaczego nie skończyły się one powodzeniem. Jest to szczególnie ważne, ponieważ im większą zdobędziemy wiedze na temat problemowej sytuacji, tym większa będzie szansa, że sporządzony dzięki temu plan odniesie sukces

Trzeci krok to poznanie mieszkańców i szukanie sojuszników. Jak sama nazwa wskazuje, praca socjalna to praca z ludźmi. Podstawą jest więc nawiązanie dobrych relacji, które przyczynią się do powstania mocnych fundamentów dla wprowadzenia działań. W tym punkcie należy również wspomnieć o budowaniu sieci współpracy między mieszkańcami a instytucjami, co jest niezbędne do budowania lokalnych partnerstw i koalicji.

Czwarty krok dotyczy tworzenia planu i struktury działania. Nie można zapominać o tym, że plan musi być realny do wykonania oraz konkretny. Organizator społeczności lokalnej nie może jednak go narzucać, musi on zaangażować w proces planowania również wszystkich członków biorących udział w przedsięwzięciu.

Piąty krok stanowi już realizację zaplanowanych działań. W trakcie realizowania założeń organizator powinien stale czuwać nad tym, czy zaplanowane działania przebiegają poprawnie, a w razie potrzeby włączyć się w ten proces, aby zmotywować osoby wykonujące projekt lub dokonać niezbędnej do osiągnięcia celu korekty. W tym kroku nie należy również zapominać o świętowaniu już zdobytych małych sukcesów - co świetnie motywuje i zachęca do dalszych działań.

Szósty krok to monitorowanie i ocena efektywności działania. W tym kroku dokonuje się zebrania i upublicznienia dowodów zmiany, która dokonała się w ramach wprowadzonego Modelu Organizowania Społeczności Lokalnej . Monitorowanie dotyczy oczywiście całego

procesu, pozwala ono na modyfikacje planu jeśli aktualny nie przynosi rezultatów, ale również jest pomocne w ocenie już zrealizowanych działań. Ocena efektywności jest natomiast zwieńczeniem pracy włożonej w realizację planu. Możemy tu przyjrzeć się dokonanym zmianom, i ocenić na ile plan działania został wykonany i jaką przyniósł ze sobą zmianę (Bąbska, Skrzypczak 2020).

7. Strategie i podejścia

Aby wprowadzić zmiany w społecznościach lokalnych, niezbędne są strategie mobilizacji. To dzięki nim możliwe jest zbudowanie więzi między mieszkańcami, oraz określenie występujących w niej problemów i mobilizowaniu wokół nich jednostek, których te problemy dotyczą. W praktyce społecznej powstały dwa rodzaje takich strategii, jest to strategia konfliktowa i strategia konsensualna.

Strategia konfliktowa jak sama nazwa wskazuje odnosi się do bazowania na odmienności zdań, które dotyczą poszczególnych problemów. Najczęściej dotyczy ona w tym wypadku niezgody wobec działań władz lokalnych (np. budowanie dróg w niedogodnych miejscach, czy oddawanie gruntów pod budowę centrum handlowego). W ramach tej strategii osoby, których dotyka dany problem zawiązują swego rodzaju koalicję, która ma na celu wspólne przeciwstawienie się niewygodnej sytuacji. W ramach tej koalicji organizowane są różnego rodzaju protesty, blokady dróg, lub inne przedsięwzięcia mające na celu zmusić władze do wycofania się ze swoich decyzji.

Strategia konsensualna ma natomiast za zadanie umożliwić i uzyskać pewien kompromis. Jednak jeszcze ważniejsze niż dojście do kompromisu jest prowadzenie takich działań, które umożliwiłyby współpracy między zaangażowanymi podmiotami na rzecz obopólnego dobra i korzyści (Bąbska i inn 2007).

Obydwa te podejścia mają jedną wspólną cechę- a jest to organizowanie społeczności lokalnej, która może mieć miejsce dzięki teorii społecznej mobilizacji. Bez zaangażowania się jednostek w konkretne działania, jakkolwiek zmiana jest po prostu nie możliwa. Właśnie dlatego rola pracownika socjalnego jest tak ważna. Jeśli nie zmobilizuje on jednostek- a co najważniejsze- nie wskaże jak tę mobilizację odnajdywać w sobie, wtedy żadne prowadzone działania nie będą miały szansy zaistnieć, a na pewno nie długofalowo- co jak już wiemy jest kluczowe aby dokonać trwałej zmiany w społeczności. To również od osoby organizującej

społeczność lokalną zależy dobór strategii, która sprawdzi się najlepiej i przyniesie oczekiwane efekty.

Podsumowanie

Bazując na przedstawionych powyżej informacjach można zauważyć, że Model organizowania społeczności lokalnej jest przełomem w metodyce pracy socjalnej. Następuje tu odejście od koncentrowania się na jednostce bądź jej rodzinie i problemach- a skupienie się na całej makro przestrzeni w której występuje problem. Weźmy za przykład środowisko rodzin, w których przemoc domowa jest zjawiskiem normalnym i nie jest rozpatrywana przez nie w kategoriach niemoralnych. Jeśli pomożemy jednej rodzinie, bardzo możliwe jest, że po czasie wróci ona do dawnych przyzwyczajęń. Zwłaszcza kiedy reszta społeczności żyje w sposób, który nie piętnuje takich zachowań, a nawet uważa je za normalne. Cel może przynieść tylko i wyłącznie praca z całą społecznością i uświadomienie jej, jak niszcząca jest przemoc w rodzinie i jakie skutki ze sobą niesie.

Ta metoda przynosi nie tylko lepsze rezultaty, ale również trwalsze- i z korzyścią dla wielu jednostek i grup. Ponad to, dzięki tej metodzie ludzie aktywizują swoje życie i porzucają dotąd wykorzystywaną bierność. Zdecydowanie rośnie również poczucie sprawczości i kontroli nad własnym życiem. Dzięki tworzeniu sieci wsparcia istnieje większa szansa na to, że ludzie najpierw będą szukać pomocy u sąsiadów, znajomych, instytucji świadczących doradztwo, niż będą kierować się po zasiłek do Ośrodka Pomocy Społecznej. Co nie tylko odciąży budżet państwa, ale sprawi że dzieci przebywające w tych rodzinach nie będą już narażone na syndrom wyuczonej bezradności, lecz będą na tyle zmobilizowane, aby poprawiać swoją sytuację zasobami, które są dla nich dostępne.

Przykładem może być powołanie grupy samopomocowej dla seniorów w Bielsko-Białej, której idea narodziła się w 2011 roku, w wyniku działań Organizowania Społeczności Lokalnej. Bódcem do powstania tej grupy było przedstawienie przez mieszkańców potrzeb i problemów, które ich dotyczą, podczas spotkania obywatelskiego, które odbyło się 24 listopada 2011 roku. Podczas tego zebrania, starsi mieszkańcy osiedla przekonali się, że poprzez wspólne działania mogą rozwiązać swoje problemy (samotność), oraz zaspokajać potrzeby (potrzebę integracji, bliskości, wsparcia, itp.). Do rezultatów tego przedsięwzięcia zaliczyć można:

- Systematyczną możliwość spotkań,

- Obecność ok, 15 seniorów,
- Wzajemnie wspieranie się w pokonywaniu trudności dotyczących podeszłego wieku,
- Pokonywanie izolacji zewnętrznej i wewnętrznej,
- Rozwijanie form radzenia sobie z samotnością,
- Pokonanie nieśmiałości,
- Wydobywanie ze stanu przygnębienia,
- Podniesienie samooceny
- Zwiększenie poczucia bezpieczeństwa,
- Podniesienie aktywności osób starszych w społeczności lokalnej.

Aby jednak osiągnąć ten cel, potrzeba osoby która umiejętnie wprowadzi w życie Model Organizowania Społeczności Lokalnej . Jest to z pewnością ogromna odpowiedzialność i duże przedsięwzięcie, co może odstraszać pracowników socjalnych. Jednak po spełnieniu zaleceń i realizowaniu założeń modelu prawdopodobieństwo osiągnięcia sukcesu jest bardzo duże. Warto propagować model Organizowania Społeczności Lokalnej, ponieważ może on zrewolucjonizować podejście do pracy w polskich ośrodkach pomocowych i sprawić, że przyniesie on długofalowe rezultaty.

Bibliografia

Literatura :

- Bąbska B., Dudkiewicz M., Jordan P., Kaźmierczak T., Kozdrowicz E., Mendel M., Popłońska-Kowalska M., Rymśza M., Skrzypczak B., *Model środowiskowej pracy socjalnej/ organizowania społeczności lokalnej*, Instytut spraw publicznych C.A.L. , Warszawa, 2007.
- Bąbska B., „Ramowy model środowiskowej pracy socjalnej/organizowania społeczności lokalnej”, dokument powstał w ramach projektu „Tworzenie i rozwijanie standardów usług pomocy i integracji społecznej”, 2012.
- Bąbska B., Rymśza M., *Organizowanie społeczności lokalnej-metodyka pracy środowiskowej, Poradnik II*, Instytut spraw publicznych C.A.L, Warszawa, 2014.
- Bąbska B., Skrzypczak B., *5. Organizator społeczności lokalnej w centrum usług społecznych*. Kancelaria Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa, 2020.
- Borkowski J., *Podstawy psychologii społecznej*, Wydawnictwo „Elipsa”, Warszawa, 2003.
- Dudkiewicz M., Bąbska B., Skowrońska A., *Organizowanie społeczności lokalnej-usługa społeczna Poradnik III*, Instytut Spraw Publicznych C.A.L, Warszawa, 2011.
- Faliszek K., *Przemiany Demograficzne a problem wykluczenia społecznego w lokalnej polityce społecznej*, Studia Ekonomiczne, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, Katowice, 2016, nr. 290.

- Frąckowiak T, *Lokalność i wspólnota* [w:], Społeczne procesy modernizacyjne w środowisku lokalnym średniego miasta, red. T. Frąckowiak, P. Mosiek, A. Radziejewicz-Winnicki, Wyd. UM Gminy Rawicz, Rawicz-Leszno, 2005.
- Niesporek A, *Organizowanie społeczności lokalnej. Szkice socjologiczne*, Warszawa, 2013.
- Pilch T., *Zasady badań pedagogicznych*, Wydawnictwo „Żak”, Warszawa, 1995.
- Starosta P., *Społeczności lokalne*, [w:] Encyklopedia Socjologii, (T4), Oficyna Naukowa, Warszawa, 2002.
- Szacka B, *Wprowadzenie do Socjologii*, Oficyna Naukowa, Warszawa, 2003.
- Sztumski J., *Margines społeczny: fakt, zjawisko i wyzwanie (Perspektywa socjologiczna)*. „Res Humana” 6(147), 2013.
- Theiss W., *Mała ojczyzna: perspektywa edukacyjna- utylitarna* [w:] *Mała ojczyzna. Kultura. Edukacja. Rozwój lokalny*, red. W. Theiss, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa, 2001
- Wilk S, *Activation of local communities- challenges for social workers* [w:] *Local development in the central european perspective*, Jedynak W, Nagy H., Ardelean L., Rzeszów, 2015.

Netografia:

- Encyklopedia PWN
<https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/spolecznosc-lokalna;3978393.html>
- Organizowanie społeczności lokalnej C.A.L
<http://www.osl.org.pl/osl/>